

УДК 726

І. В. Степанова
аспірантка КиївЗНДІЕП

СУЧАСНІ ПРАВОСЛАВНІ ХРАМОВІ КОМПЛЕКСИ. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Анотація: в статті розглядаються тенденції розвитку СПХК. Особлива увага приділяється появі нових їх видів.

Ключові слова: єпархія, парафія, сакральний комплекс, сучасний православний храмовий комплекс (надалі СПХК), духовно-просвітницький центр.

Постановка проблеми.

Процес зародження, становлення і поступального розвитку християнського храму дозволяє простежити еволюційні зміни у формуванні об'ємнопросторових та планувальних структур СПХК. Такі зміни були зумовлені низкою чинників, серед яких найбільшого впливу мали події духовно-релігійного, суспільно-політичного та економічного життя, етнокультурні зв'язки, культурно-мистецькі здобутки, природно-кліматичні умови.

Крім головної богослужбової діяльності більшість сучасних православних громад обирають ще і благодійно-просвітницьку чи інформаційно-культурну. Отже зрозуміло, що такий церковний комплекс стає більш розвиненим архітектурним формуванням, потужною містобудівною та соціальною структурою.

Метою статті є аналіз існуючого вітчизняного досвіду проектування СПХК.

Виклад основного матеріалу.

Формуються такі православні комплекси переважно у великих містах, наприклад, у Києві, Донецьку, Дніпропетровську, Харкові, Одесі, Сімферополі та ін.

СПХК- це багатофункціональний комплекс об'єктів, кожен з яких виконує своє призначення, а всі разом створюють єдиний ансамбль. В якому, кожна будівля доповнює іншу, завдяки єдності стилю, вирішенню в кольорі, подібності деталей, виразному силуету, ми бачимо втілення у життя задуму, обґрунтованого об'єднуючою ідеєю. Собор, -є головною будівлею комплексу, центром композиції, її акцентом.

ПХК мають традиційний, канонічний склад будівель, та споруд, сформований століттями, проте православні громади пов'язуючи себе зі

спрямованою функцією, наприклад – благодійно-просвітницькою, мають справу зі специфічними спорудами та обладнанням, стикаються з відсутністю необхідної нормативної та законодавчої бази. А це ускладнює проектування, будівництво та експлуатацію комплексу. Відтворенні після радянської атеїстичної руйнації старі та нові сучасні православні парафіяльні, соборні і монастирські комплекси, мають як велике духовне, так і соціально-культурне значення для розвитку країни [1; 2].

Всі трансформації в суспільстві впливають на православні громади і є рушійною силою змін, що відбуваються в них. Останнім часом змінилось уявлення про їх задачі й можливості, про їх роль в культурній, освітній та інформаційній інфраструктурі країни [1; 4; 5].

Згідно класифікації існують наступні види:

1. Монастирський комплекс – приміська зона селищної території (міський район, сільське поселення).

Монастир (грецьк. μοναστήριον) - релігійна громада ченців або черниць, що має єдиний статут, а також єдиний комплекс богослужбових, житлових, господарських та інших будівель, огорожений, як правило, стіною.

2. Єпархіальний центр – загальноміський.

Єпархія (від грец. єпарχία) в християнській церкві - адміністративно-територіальна одиниця на чолі з єпископом (архієреєм). Церковно-адміністративний округ православної церкви з центром, що об'єднує єпархіальні установи, благочиння, парафії, монастирі, подвір'я, Духовні освітні заклади, братства, сестринства, місії.

3. Православна місія – у теренах міста.

Православна місія - місіонерська установа, що ставить завданням відродження православного церковного життя та є добровільним об'єднанням православних християн.

4. Парафіяльний комплекс – міський чи сільський у центрі міста чи села. Парафією є громада православних християн, що складається з кліру та мирян, об'єднаних навколо храму.

5. Духовно-просвітницький центр- у теренах міста чи села.

В наш час формуються погляди на розширення діяльності православних громад, на те, щоб сфера їх впливу поширювалася на просвітництво, благодійність, науку, культуру. Зароджується ідея "сучасного православного храмового комплексу, - як духовно-просвітницького центру", яка полягає в поєднанні разом із слідуванням духовним статутам, ще й широкого служіння людству. Вона зустріла гарячу підтримку серед багатьох представників ієрархії, духовенства, іночества, церковної інтелігенції.

Щоб розробити систему формування таких комплексів по всім містам країни, треба звернутися до історії, бо раніше подібні центри, ще до радянських часів, забезпечували потреби всіх знедолених та соціально незахищених людей. Благодійність мала державне визнання та підтримку.

Практика проектування і будівництва СПХК відрізняється великою різноманітністю, складом функцій, об'ємно-планувальних і архітектурних рішень. Основні чинники, які вплинули на формоутворення сучасних сакральних комплексів та на архітектурно-просторову організацію це поява нових функціональних потреб [5; 7].

Як приклад, розглянемо проект комплексу Свято-Воскресенського Кафедрального собору, який зводиться в районі Либідської площі в парковій зоні між Залізничним шосе і бульваром Дружби Народів (арх. Я. Деченко).

Характерними рисами цього комплексу є масивність, поміркованість, зваженість, офіційність.

Сам Кафедральний собор місткістю до 5000 парафіян матиме три вівтарі один головний і два додаткових. Висота собору — 120 метрів від рівня поверхні до надкупольного хреста. Навколо храму організовано кільцевий обхід для здійснення хресного ходу, під яким розташується кільцеподібний дворівневий підземний паркінг на 350 машин.

Духовно-просвітницький центр – охоплює площу понад 21 тис. кв.м., До його складу крім кафедрального собору входимуть: адміністративно-офісні приміщення, конференц-зал на 1000 місць, шість залів для засідань, спеціалізований ліцей, телестудія, готель для паломників на 125 місць, ресторан, спортивний комплекс, магазини для продажу сувенірної продукції, духовної літератури та ікон, більше 100 студій, музеїв, кінотеатр, недільні школи. Заплановано також будівництво резиденції Предстоятеля Української Православної Церкви та окремого храму-каплиці, розрахованого на 150 парафіян. Біля собору запроєктовано дзвіницю в чотири яруси. Також на території Свято-Воскресенського комплексу знаходитиметься невелике озеро із відповідним ландшафтним оформленням(рис. 1.1.).

Комплекс задуманий не лише як молитовне місце, а як повноцінний просвітницький духовний центр зі школою, сімейним та оздоровчим центрами, кіноконцертним залом для проведення конференцій, бібліотекою, церковно-археологічними музеями. Працюватимуть кілька синодальних відділів по роботі з молоддю, по соціальній допомозі дітям.

Парафіяльний храмовий комплекс в с. Буки Київської обл. (арх. Ю. Бабич) закладений в 2000 р. на кошти сквирського підприємця Сулова., - теж є прикладом збільшення функціональних можливостей.

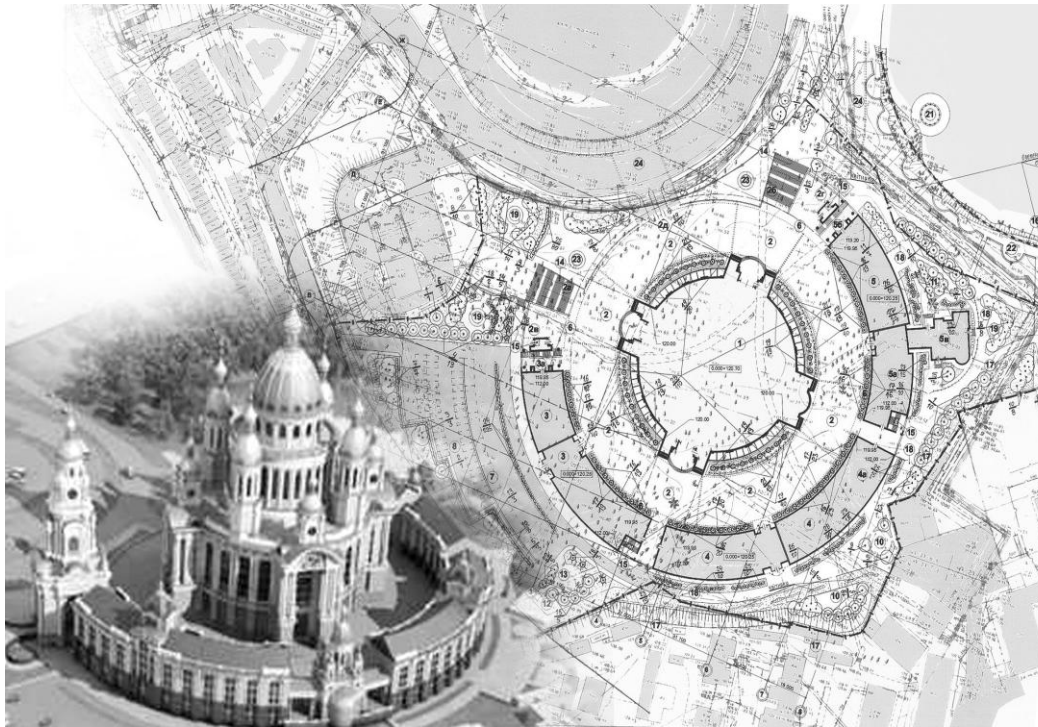

Рис.1 .1. Проект духовно-просвітницького центру комплексу Свято-Воскресенського Кафедрального собору. Генплан. Загальний вид.

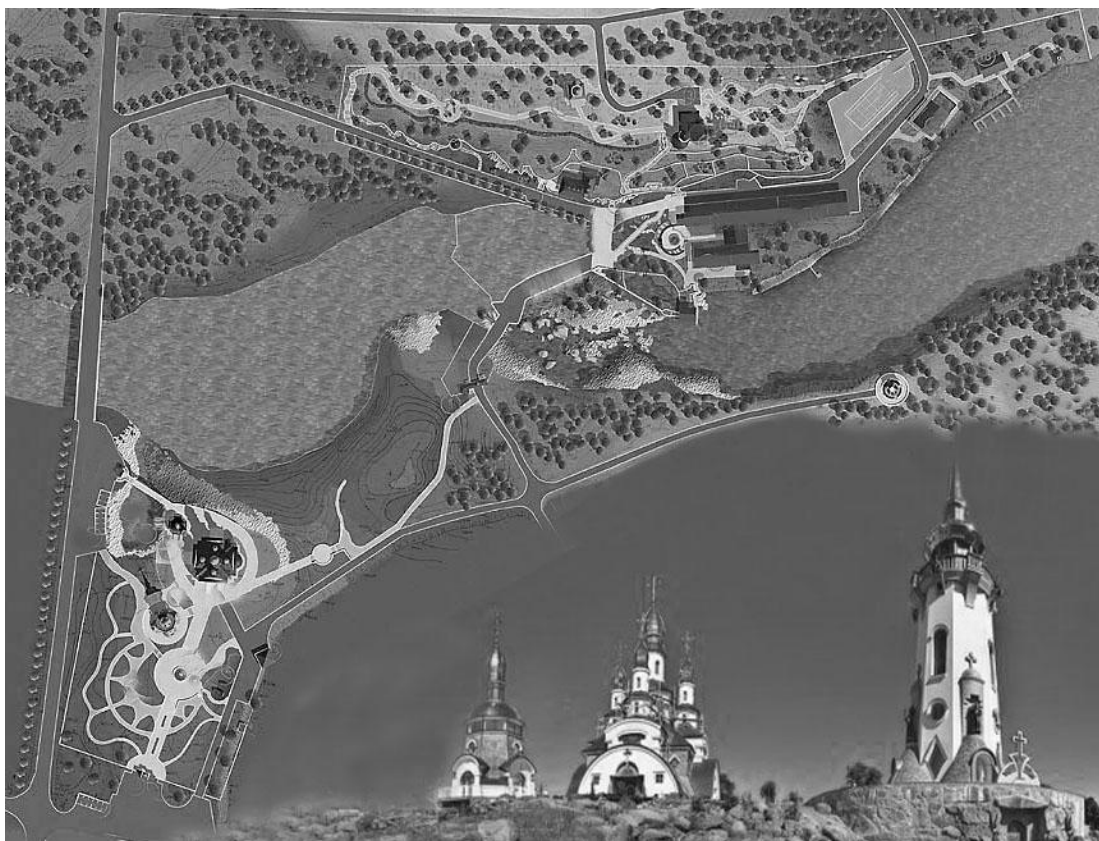

Рис.1.2. Парафіяльний храмовий комплексу с. Буки Київської обл. Генплан. Загальний вид.

В цьому комплексі поєднанні богослужбова функція з функцією родинного дозвілля. Домінантою комплексу є храм Св. Євгенія Великомученика с п'ятьма позолоченими банями. При будівництві храму були об'єднанні історичні канони української сакральної архітектури з сучасними архітектурними. Тут же знаходиться дитячий заклад, де зараз проживає 19 дітей (рис 1.2).

На території парку мінізоопарк з медведями та левами, водойми з річковою рибою, різні фонтани, скульптури, дитячі майданчики.

Отже кожний з таких комплексів має свої містобудівні, функціональні, архітектурно-просторові особливості, обов'язкові для усіх видів та відмінні приміщення, різну місткість храмів, церковних будівель і різні потужності обслуговування парафіян й усіх, хто потребує допомоги духовної та матеріальної. Щодо сучасних храмових комплексів, стає зрозуміло, що не всі з них є зразками, але на всіх рівнях тяжіють до більш функціонального формування.

Зростаюча потреба в духовності, еволюційний перехід від монофункційного (репрезентованих окремими храмами з прилеглою територією) до поліфункційного (архітектурно-містобудівні комплекси, які, окрім храму чи собору, включають об'єднані в межах певної території різнофункційні за призначенням споруди) духовно-культурного центру, визначає тенденції розвитку, змінює уявлення про формоутворення СПХК.

Соціально-економічні зміни, що відбулися протягом останніх років збіглися з інформатизацією суспільства. Дедалі більше процеси інформатизації набувають характеру глобальної інформаційної революції. Цей фактор вплинув на виникнення потреби зручного доступу до інформації, та появи нових приміщень чи споруд. Таких як : інтернет- центри чи класи, медіатеки, лекційні зали, зали для зібрань молоді, -так звані «молодіжки» та інші. Сьогодні в суспільстві репрезентуються інші системи цінностей, змінюються пріоритети у духовній, просвітницькій, культурно-дозвільній діяльності.

Церковні комплекси за останні роки пережили важкі часи падіння, кризи та поступового підйому й оновлення. В усіх сферах життя суспільства відбувалися кардинальні зрушення, зокрема, - ідеологічні, економічні, демографічні та технологічні, що безпосередньо та системно вплинули на сакральні ансамблі і суттєво осучаснили їхню діяльність.

Перебудова економічних відносин у суспільстві урізноманітнила соціальну структуру. Все це сформувало новий потік потреб, і хоча здебільшого духовні центри не розраховані на їх задоволення вони змушені враховувати їх. Детально розглянуті фактори під впливом яких відбувається формування СПХК (рис 1.3.).

ФАКТОРИ ПІД ВПЛВОМ ЯКИХ ФОРМУЮТЬСЯ СПХК		
N	ФАКТОРИ	ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СПХК
1	2	3
1	Соціальні	Зростання соціально-культурної ролі архітектури СПХК у житті суспільства.
2	Містобудівні	Зростання містобудівної ролі СПХК у формуванні об'ємно-просторової структури забудови та її композиційного рішення. Посилення визначальної ролі СПХК у формуванні архітектурних ансамблів і громадських центрів у міських та сільських поселеннях.
3	Функціональні	Збагачення функціонального змісту СПХК за рахунок більш чіткого зонування, об'єднання функцій. Створення багатофункціональних (центрів та комплексів) на принципах блокування й кооперування, універсальності внутрішнього простору.
4	Технологічні	Розвиток принципово нових технологій та методів обслуговування, більш ефективних приладів і обладнання.
5	Планувальні	Формування більш гнучкої об'ємно-планувальної структури.
6	Конструктивні	Розширення масштабів використання легких прогресивних конструкцій, сучасних будівельних технологій, нових будівельних і оздоблювальних матеріалів.
7	Композиційні	Широке впровадження нових композиційних прийомів, що розробляються на базі використання сучасних містобудівних і об'ємно-просторових рішень, формування пішохідних просторів.
8	Природно-кліматичні	Гармонійне включення об'єкта в природне оточення за рахунок раціонального використання рельєфу, зелених насаджень, водойм.
9	Синтезу мистецтв	Набуває нових форм синтез мистецтв в архітектурі СПХК, прогресивні напрямки формотворення в архітектурі, а також використання найновіших матеріалів та технологій.

Отже ідеологічні, економічні, демографічні й технологічні фактори змінили обличчя православних храмових комплексів України. Непрості реалії сьогодення змусили сакральну архітектуру швидко розвиватися, еволюціонувати відповідно до змін у потребах населення. І хоча церква завжди асоціювалась з духовним соціальним інститутом, сьогодні вона демонструє неабияку мобільність, здатність відповідно реагувати на зміни середовища.

Висновки. Стає усе більш очевидним, що назріла необхідність розглянути і осмислити процеси, що відбуваються в цій області: розібратися з їх типологією, визначити функціонально-планувальну структуру, знайти об'ємно-просторове рішення, відповідно до потреб сучасного суспільства. По суті, необхідно зрозуміти в якому напрямку спрямовані їх морфологічні зміни, дати наукове визначення новим принципам проектування, що народжуються, відобразити еволюцію формування сучасних православних храмових комплексів.

Зберігаючи свою роль в культурному просторі, сакральна архітектура повинна шукати нові способи професійної життєдіяльності. Багато комплексів, що були колись центрами освітньої активності, сьогодні гостро потребують функціональної реорганізації на науковій основі, нормування і типізації храмових комплексів, визначення функціональної структури різних типів, умов їх розміщення в містах та поселеннях, вимог до проектування.

Література

1. Куцевич В.В. "Культові будинки та споруди різних конфесій". К.: Київ ЗНДІЕП, 2009.
2. Лоїк Г.К., Степанюк.А.В. "Основи проектування українських церков", Навчальний посібник. – Київ, Ірпінь: ВТФ "Перун", 2000.-136 с.
3. Кеслер М.Ю., Оболенский А.Н. и др."Здания, сооружения и комплексы православных храмов" СП 31-103-99, Госстрой России, АХЦ "Арххрам", ГУП ЦПП, Москва, 2000.
4. Мокрий В. "Церква в житті українців", –Львів:ВС "Просвіта", 1993.-112 с.
5. Вечерський В.В. Українські монастирі. – К., 2008. – 400 с.
6. Водотика О. Архітектурно-типологічні основи формування православних храмів України (на прикладі Центрального регіону): Дис. канд. архітектури: 18.00.02 / – КНУБА. – Київ, 2004. – 156 с.
7. Кальницький М.Б. Храми Києва.-К.:Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2006. – 252 с., іл.

Аннотация

В статье рассмотрены основные тенденции и обобщен опыт проектирования и строительства СПХК. Освещены факторы под влиянием которых формируются СПХК и их основные предпосылки формирования, как духовно-просветительских центров. Что есть новым типом храмового комплекса в номенклатуре сакральных объектов.

Ключевые слова: сакральный комплекс, духовно-просветительский центр, епархия, парафия.

Abstract

The article describes the main trends and summarizes the experience of the design and construction of SPHK. Highlights the factors which influenced formiruyutsya SPHK and their basic prerequisites for the formation, as a spiritual and educational centers. What is the new type of the temple complex in the nomenclature of sacred objects.

Keywords: sacred complex spiritual and educational center, the diocese, parishes.